

Hva er egentlig narkotika?

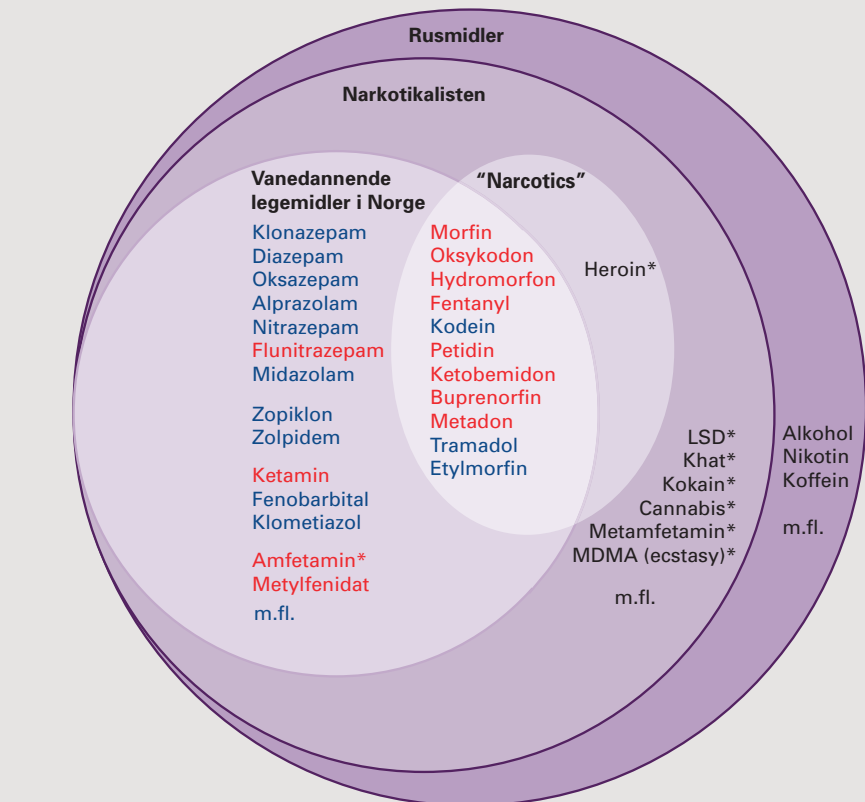
Narkotika er det vi forskriver på A-resepter. Eller?

Ordet *narkotika* (flertallsform av *narkotikum*) er avledet fra det greske ordet *narce*, som betyr bedøvelse. Et narkotikum er altså et bedøvende middel – eller, mer presist, et middel som kan indusere stupor, koma og analgesi (1). Hvis man tar utgangspunkt i denne definisjonen, hvilket man gjør både i engelskspråklig litteratur («*narcotics*») og medisinskfaglig sammenheng, er begrepet synonymt med morfinliknende bedøvende midler (1). Med andre ord: Narkotika er det samme som opioider.

Denne betydningen synes over tid å ha blitt erstattet av en mer juridisk tolking, der ordet narkotika brukes som en samlebetegnelse for alle ulovlige eller reseptbelagte rusgivende substanser, uavhengig av deres farmakologiske egenskaper (1). I Norge er for tiden 264 substanser – samt derivater av disse – klassifisert som narkotika i den såkalte «narkotikalistens» (2). Siden det er store ulikheter i disse substansenes farmakologiske egenskaper, og siden listen stadig utvides, har det blitt vanskelig å besvare spørsmålet «hva er et narkotikum?» uten å havne i en sirkelargumentasjon av type «noe som omfattes av narkotikalistens».

Vanedannende legemidler

Det er viktig å være oppmerksom på at den juridiske definisjonen av narkotika er mer omfattende enn den «folkelige» oppfatningen av begrepet, som vanligvis begrenser seg til illegale rusmidler som cannabis, kokain, amfetamin og heroin (fig 1). Den juridiske definisjonen – det vil si narkotikalistens – omfatter også mange stoffer som brukes terapeutisk, altså såkalte *vanedannende legemidler*. Mange av disse midlene, blant annet seks benzodiazepiner og 15 opioider, er markedsført i Norge (fig 1). I Norge plasseres disse i reseptgruppe A (legemidler med høy misbruksfare) eller B (legemidler med misbruksfare) etter vurdering hos Statens legemiddelverk (3). Det er imidlertid ikke slik at legemidler i reseptgruppe A og B utgjør en entitet tydelig atskilt fra illegale narkotika. Potensielt vanedannende substanser som ikke har markedsføringstillatelse i Norge (som for eksempel cannabis), kan forskrives legalt på godkjenningsfritak, og blant legemidler som er markedsført i Norge, finner vi blant andre et «klassisk narkotikum» som morfin og et «folkelig/juridisk narkotikum» som amfetamin. Det

Figur 1 Ulike definisjoner av begrepet «narkotika», vist i et vennediagram. Ytre sirkel omslutter midler som kan gi brukeren en eller annen form for rus. Sirkelen med overskrift «narkotikalistens» omslutter midler som klassifiseres som «narkotika» i henhold til norsk lov. Innenfor denne omslutter sirkelen til venstre vanedannende legemidler som er markedsført i Norge. Her vil leger ofte omtale A-preparatene (rød skrift), men ikke B-preparatene (blå skrift), som «narkotika». Den lyseste sirkelen omslutter den historisk/engelskspråklige definisjonen av «narkotika», det vil si analgetika i opioidklassen. Midler merket med stjerne er de som «folk flest» assosierer med begrepet «narkotika»

er med andre ord umulig å dra en tydelig grense mellom legemidler og narkotika.

Begrepsforvirring

Innholdet i begrepet narkotika avhenger altså av hvem man spør; en angloamerikaner vil svare «opioider», mannen i gata vil svare «rusmidler som cannabis, amfetamin, kokain og heroin», mens en norsk jurist trolig vil svare «samtlige rusmidler og legemidler på narkotikalistens». En norsk lege vil mest sannsynlig svare «legemidler i reseptgruppe A». I Norge er det nemlig blitt vanlig – ikke minst blant leger – å omtale A-preparater som «narkotika», mens B-preparatene gjerne omtales som «vanedannende legemidler» (4). Den daglige bruken av betegnelse

illustrerer begrepsforvirringen, og kan – uansett hvilken leir man hører hjemme i – være feilaktig: Alle A- og B-preparatene er vanedannende legemidler, og i henhold til norsk lov er de alle også narkotika (fig 1) (2, 3).

Konklusjon

Narkotikabegrepet har så mange og upresise betydninger at det med fordel kan forlates. Ordet kan dessuten være belastende, både for «de narkomane» og for pasienter som må bruke «narkotika» for å mestre hverdagen (5). WHO foreslår at man bytter ut ordet narkotika med mer presise betegnelser; f.eks. opioider, hvis det er de som skal omtales (1). Som samlebetegnelse kan narkotikabegrepet med fordel sparkes helt

ut av helsevesenet, og i andre sammenhenger erstattes med en mer nøytral og presis betegnelse som for eksempel «rusmiddel». I den forbindelse er det kanskje også verdt å merke seg at «rusmiddel» står i Tidsskriftets liste over nøkkelord, mens «narkotika» ikke gjør det.

Andreas Austgulen Westin

andreas.westin@legemidler.no
Avdeling for klinisk farmakologi
St. Olavs hospital
7006 Trondheim

Elin Johanne Hansteen Strøm

Lade Behandlingssenter Blå Kors

Tarjei Rygnestad

Avdeling for smerte og sammensatte lidelser
St. Olavs hospital
og
Institutt for laboratoriemedisin,
barne- og kvinnesykdommer
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Lars Slørdal

Institutt for laboratoriemedisin,
barne- og kvinnesykdommer
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
og
Avdeling for klinisk farmakologi
St. Olavs hospital

Andreas Austgulen Westin (f. 1977) er lege i spesialisering ved Avdeling for klinisk farmakologi.

Elin Johanne Hansteen Strøm (f. 1970) er lege ved Lade Behandlingssenter Blå Kors.

Tarjei Rygnestad (f. 1954) er spesialist i anestesologi og klinisk farmakologi og professor.

Lars Slørdal (f. 1955) er spesialist i klinisk farmakologi og professor.

Litteratur

1. World Health Organization. Lexicon of alcohol and drug terms. www.who.int/substance_abuse/terminology/who_lexicon/en (14.6.2011).
2. FOR-1978-06-30-8 Forskrift om narkotika m.v (narkotikalisten). www.lovdata.no/for/sf/ho/to-19780630-0008-0.html (22.6.2011)
3. FOR-2009-12-18-1839 Forskrift om legemidler (legemiddelforskriften), kapittel 7. <http://www.lovdata.no/for/sf/ho/xo-20091218-1839.html> (22.6.2011).
4. Rønning M, Berg C, Furu K et al. Reseptregisteret 2005–2009. Tema: Vanedannende legemidler. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt, 2010: 11–20.
5. Rygnestad T, Slørdal L. Domsslutninger, derivatregler og «designer drugs»: Manglende faktorførståelse i strafferettspleien vedrørende misbruksstoffer? Lov og rett 2010; 49: 223–9.

Mottatt 16.5. 2011, første revisjon innsendt 14.6. 2011, godkjent 15.6. 2011. Medisinsk redaktør Raida Ødegaard.